

**РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ
ЩОДО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ КРИМУ
У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

В статті автор аналізує порушення російською стороною основоположних документів міжнародного права та двосторонніх українсько-російських угод під час її вторгнення її військ в Крим. Зазначені також порушення російських військових формувань у перші дні вторгнення. Охарактеризовано можливі мотивації російського вторгнення в Україну, її політичні, економічні та стратегічні аспекти, як зовнішні так і внутрішні.

Ключові слова: Крим, Чорноморський Флот Російської Федерації, міжнародне право, територіальна цілісність України, недоторканість кордонів.

158

В статье автор анализирует нарушения российской стороной основополагающих документов международного права и двусторонних украинский-российских соглашений во время вторжения ее войск в Крим. Отмечены также нарушения российских войсковых формирований в первые дни вторжения. Охарактеризованы возможные мотивации российского вторжения в Украину, ее политические, экономические и стратегические аспекты, как внешние так и внутренние.

Ключевые слова: Крым, Черноморский Флот Российской Федерации, международное право, территориальная целостность Украины, неприкосновенность границ.

In this article the author tries to reveal the possible motivation of the russian invasion in Ukraine, its political, economic and strategic aspects both external and internal. Has been revealed violation by Russia of basic documents of international law and bilateral ukrainian-russian agreements. Were also listed violations of Russian military forces in the early days of the invasion.

Keywords: Crimea, Russian Black Sea Fleet, international law, territorial integrity of Ukraine, inviolability of borders.

Сучасний конфлікт між Росією та Україною щодо Криму є одним з найбільш складних і водночас найбільш дискусійних подій останнього часу, який досить важко визначити в класичних термінах історичної, політичної науки та теорії міжнародних відносин. Конфлікт відбувається на фоні прощання України з радянським минулим, її боротьби за реальну незалежність та у контексті геополітичного протистояння США та Росії.

Проблема Криму в українсько-російських відносинах є досить новою для дослідників, адже минуло лише кілька місяців після тих драматичних подій, і тому ще не існує фундаментальних досліджень у цьому напрямку, проте є багато актуального аналізу окремих аспектів цієї проблеми як українськими, так і зарубіжними дослідниками. Серед них згадаємо праці С. Федуняка, Н. Заноза, В. Воронова, А. Морозова, К. Рогова. Автор даної статті також робив спроби аналізу даної проблеми [20].

Метою статті є дослідження процесу вторгнення російських військ до Криму у контексті положень міжнародного права, двосторонніх угод між Україною та Росією, аналіз дій російських військ у перші дні конфлікту та геополітичних мотивацій російської агресії в Україні.

Перемога Майдану, зміна виконавчої влади у Києві роздратували офіційний Кремль, який відчував, що втрачає вплив в Україні. Росія поспішила скористатися труднощами, які з'явилися у перші дні нової влади, у своїх геополітичних іграх, анексувавши після «референдуму» Крим. Якщо проаналізувати дії РФ щодо України, особливо стосовно південно-східних областей України та Криму, розглядаючи їх у контексті міжнародних й двосторонніх безпекових норм, спостерігаємо наявність активної неправомірної діяльності з боку Росії.

Окрім того, що Росія порушила Будапештську угоду, в якій вона, разом із США та Великобританією ставала гарантом незалежності і цілісності України, яка відмовилася від ядерної зброї. Своїми діями РФ завдала удару по міжнародній системі ядерної безпеки, яка створювалася десятиліттями. Кремль порушив також низку принципів міжнародного права, конвенцій та двосторонніх українсько-російських угод. Зокрема:

– принцип незастосування сили та погрози застосування сили. На сьогоднішній день – це загальновизнаний принцип міжнародного

права, який закріплений в п.4 ст.2 Статуту ООН. Загальні положення цього принципу відповідно до положень Декларації про загальні принципи міжнародного права від 1970 р., передбачають наступне: «Кожна держава повинна утримуватись у міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності інших держав, так і будь-яким іншим чином, який несумісний з цілями ООН» [19, с.52];

— 160 — принцип невтручання у внутрішні справи держави. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до п. 7, ст. Статуту ООН встановлюють, що жодна держава або група держав не має права втручатись прямо або опосередковано у внутрішні справи, що входять до компетенції іншої держави. Жодна держава не може застосовувати будь-які акти військового, політичного або іншого примусу, з метою підпорядкування собі будь-якої іншої держави. Забороняється організація або заохочення підривної, терористичної діяльності, яка направлена на насильницьку зміну устрою іншої держави [19, с.52];

— принцип територіальної цілісності держав, закріплений в заключному акті НБСЄ від 1975 року. Відповідно до положень даного акту, держави-учасниці повинні поважати територіальну цілісність кожної із держав – учасниць [18, р. 131];

— принцип непорушності державних кордонів, закріплений в заключному акті НБСЄ від 1975 року. Відповідно до положень даного акту держави-учасниці розглядають кордони одне одного, як непорушні. Вони повинні утримуватись від будь-яких посягань, що спрямовані на захоплення частини або всієї території кожної держави-учасниці [18, р. 130-131].

— принцип добросовісного виконання міжнародно-правових зобов'язань. Згідно із п. 2 ст.2 Статуту ООН, усі члени ООН добросовісно виконують взяті на себе зобов'язання [19, р. 52]. Також відповідно до Віденської Конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року, будь-який чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен ними добросовісно виконуватись [5, с. 93-94].

Кремль порушив також Конвенцію щодо визначення агресії, прийнятої резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1974 р. У відповідності до документу «агресією є застосу-

вання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним із Статутом Організації Об'єднаних Націй (...)» [4].

Беручи до уваги той факт, що Російська Федерація стала правонаступницею СРСР, вона зобов'язана виконувати усі підписані Радянським Союзом міжнародні конвенції та угоди.

Стосовно Криму Росією порушена також низка українсько-російських двосторонніх угод. Спробуємо розкрити сутність порушених статей відповідних угод і відновити хронологію цих порушень у перші дні вторгнення, починаючи з 21 лютого 2014 р. Більшість дій були здійснені військовими частинами Чорноморського флоту Російської Федерації.

Так, серед порушених Кремлем двосторонніх угод спостерігаємо Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 р. (стаття 3 і 6). Зокрема, у статті 3 зазначається: «Високі Договірні Сторони будуть відносити на основі принципів взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, невтручання у внутрішні справи...». У статті 6: «Кожна з Високих Договірних Сторін утримується від участі або підтримання дій, спрямованих проти іншої Сторони, і зобов'язується не укладати з третіми країнами будь-яких договорів, спрямованих проти іншої Сторони. Жодна із Сторін не допустить, щоб її територія була використана на шкоду безпеці іншої Сторони» [3]. (Усі ключові українські військові об'єкти в Криму були заблоковані озброєними особами та бойовою військовою технікою Росії. На території України – всупереч виявленій волі України – відбувалося військове розгортання сил та засобів Збройних сил РФ із залученням як військових формувань ЧФ РФ, тимчасово дислокованих на території України, так військових частин, які дислокувалися на території РФ з масовим використанням літаків військово-транспортної авіації. 28 лютого на аеродромі Гвардійське, порушуючи державний кордон України, здійснили посадку та розвантаження 4 російські військово-транспортні літаки ІЛ-76МД. 1 березня також з порушенням державного кордону України увійшли у порт м. Севастополь великі

десантні російські кораблі Балтійського флоту «Калінінград», «Мінськ» та великий десантний корабель Північного флоту «Горняк». 3 березня державний кордон України був порушений 9-ма літаками Збройних сил РФ ІЛ-76МД) [8].

Була грубо порушена Угода між Україною і Російською Федерацією «Про статус та умови перебування Чорноморського Флоту Російської Федерації на території України», підписаний 21 квітня 2010 р. у Харкові [17]. Зокрема:

— пункт 1 статті 6: «Військові формування здійснюють свою діяльність в місцях дислокації відповідно до законодавства РФ, поважають суверенітет України, додержуються її законодавства та не допускають втручання у внутрішні справи України» (27 лютого зі сторони Качинського шосе до воріт в'їзду на територію, де розташоване приміщення зали зустрічі офіційних делегацій цивільного аеропорту, що поруч військового аеродрому Бельбек, прибули озброєні невідомі особи у військовій формі без знаків розпізнавання (близько 300 осіб, 17 автомобілів типу «Урал», 2 БТри). Зокрема було встановлено, що їхньою метою є взяття під контроль виїзд з аеропорту Бельбек та не допущення вищих посадових осіб України до Криму. Зазначена група роззосередилась по периметру паркану цивільного аеропорту, було розгорнуто радіостанцію на базі БТРа, перекрито злітно-посадкову смугу та руліжну доріжку трьома автомобілями «Урал», розгорнуто позицію станкового кулемета. Керівництво бригади тактичної авіації попереджено, що у випадку зльоту літака з чергової ланки буде відкрито вогонь на ураження) [8];

— пункт 2 статті 9: «Сторони співробітничать в галузі забезпечення безпеки польотів літальних апаратів військових формувань. Порядок і форми такого співробітництва визначаються окремими угодами (28 лютого здійснили посадку 10 вертольотів у районі аеродрому Кача ЧФ РФ і аеродрому «Гвардійське», які незаконно перетнули державний кордон України та уникли прикордонного контролю) [8];

— пункт 1 статті 12: «Службові транспортні засоби Чорноморського флоту Російської Федерації повинні мати реєстраційний номер і чіткий знак. Використання для службових транспортних засобів номерних знаків України не допускається» (27 лютого колона з 14-и автомобілів «Урал» без номерних знаків та 2-х БТР-80, які

перевозили до 400 військовослужбовців, виїхала з території 7-го навчального загону ЧФ РФ у напрямку виїзду з м. Севастополь. В районі дорожньої розв'язки м. Севастополь – Сапун-Гора – м. Інкерман колона розділилася: 6 автомобілів Урал продовжили рух у напрямі м. Інкерман, інші автомобілі та 2 БТР – в напрямку району Сапун-Гори. З 7-го навчального загону ЧФ РФ близько 150 осіб на 4-х автомобілях «Камаз» без номерних знаків виїхали у напрямку с. Новофедорівки) [8];

– пункт 5 статті 15: «Пересування, пов'язані з діяльністю військових формувань поза місцями їхньої дислокації, здійснюються після узгодження з компетентними органами України» (21-22 лютого на території АРК та у м. Севастополь мали місце активні пересування великої кількості бойової броньованої техніки (понад 30 бронетранспортерів) військових формувань ЧФ РФ, які не узгоджувалася з компетентними органами України. 16 одиниць БТР-80 810-ї окремої бригади морської піхоти ЧФ РФ (м. Севастополь) здійснили виїзди у напрямку населених пунктів Кача та Гвардійське та у межах м. Севастополь) [8];

163

Серед порушених російським керівництвом документів є й Угода між КМ України та Урядом РФ «Про використання силами та засобами Чорноморського флоту Російської Федерації повітряного простору України та повітряного простору над акваторією Чорного моря, де відповідальність за безпеку польотів та організацію обслуговування повітряного руху покладена на Україну» від 16 липня 1999 року [16]. Зокрема, у них передбачалося:

– у статті 2: «Навчання та перевірки сил, що перебувають на чергуванні, протиповітряної оборони ЧФ, пов'язані з використанням повітряного простору, що знаходиться під відповідальністю України, проводяться без закриття аеропортів України за узгодженням з Генеральним штабом Збройних Сил України та відповідно до режиму і умов, встановлених Українським центром планування використання повітряного простору України та регулювання повітряного руху Украероцентром».

– у статті 3: «Забезпечення безпеки польотів у повітряному просторі, що знаходиться під відповідальністю України, здійснюється шляхом взаємодії між органами, відповідальними за організацію обслуговування повітряного руху України та командними пунктами (пунктами управління) ЧФ».

(28 лютого на аеродромі Гвардійське (АРК), порушивши державний кордон України, здійснили посадку та розвантаження 4 літаки ІЛ-76МД ЗС РФ, які прибули з аеродромів базування у Пскові та Таганрозі (Росія). Згодом здійснили посадку ще 10 літаків ІЛ-76МД з території РФ. На посадку пішли також 10 вертольотів у районі аеродрому Кача ЗС РФ і аеродрому «Гвардійське», які незаконно перетнули державний кордон України та уникли прикордонного контролю) [8].

На початку російське керівництво стверджувало, що в Криму російських військ немає, а згодом воно було вимушено визнати, що приєднання півострова до Російської Федерації було здійснено за їх участі. Більш того, деякі учасники цих подій отримали відповідні нагороди. Якщо вірити публікації щодо медалі «За повернення Криму» [11], на ній чітко вказані терміни проведення операції: 20.02.2014 – 18.03.2014 року. Це ставить під сумнів також правдивість слів президента В.Путіна про те, що Росія не готувалася до приєднання Криму, і прийняла відповідне рішення лише після отримання даних про настрої місцевих жителів після «повалення легітимного президента України В. Януковича» (22 лютого).

164 — Безумовно, російські війська та спецслужби і далі порушували міжнародні конвенції та двосторонні угоди. 16 березня 2014 р. був проведений навіть «референдум» у Криму, хоча його проведення не було передбачено ні законодавством України ні законодавством Російської Федерації. До того ж, в друге в історії людства волевиявлення населення певної території відбувалося в умовах окупації військами іншої держави. В офіційних комюніке Російської Федерації стверджувалося, що на референдумі більше 96 % його учасників висловилися за входження півострова до складу Росії [12].

Результати цього референдуму ні Україною ні світовим співтовариством не визнаються (окрім кількох держав, якій йдуть у фарватері російської зовнішньої політики). Більш того, Україна збирається звернутися з цього питання до Міжнародного суду ООН в Гаазі [12]. Сумнівність референдуму визнають й окремі російські експерти. Так, наприклад, представники ради при президентові Російської Федерації з розвитку громадянського суспільства здійснили поїздку до Криму й за її підсумками склали документ під назвою «Проблеми жителів Криму. Огляд підготовлено членом

Ради Бобровим Е.А., керівником мережі «Міграція і право» ПЦ «Меморіал» С.А. Ганнушкіною і адвокатом Мережі Цейтліною О.П. за результатами відвідування міст Сімферополь та Севастополь в період з 15 по 18 квітня 2014 р., зустрічей з посадовими особами органів державної влади, духовенства, журналістами, громадськими діячами, адвокатами, правозахисниками та громадянами.

За твердженнями авторів документу, більшість мешканців Севастополя проголосували на референдумі за приєднання до Росії (явка – 50-80%), загалом у Криму, за різними даними, за приєднання до Росії проголосували 50-60% виборців за загальної явки в 30-50%. Тобто, навіть за оцінками росіян, референдум відбувся фактично лише в Севастополі. На решті території Криму явка виборців становила менш ніж 30-50%, а це фактично означає, навіть за встановленими росіянами правилами проведення, референдум у Криму не відбувся. Ми вже не кажемо про мотивацію, за якою жителі Криму голосували не стільки за приєднання до Росії, скільки за припинення, за їхніми словами, «корупційного свавілля і злочинського засилля донецьких ставлеників» [13].

18 березня вже був підписаний відповідний договір між Росією, Кримом та Севастополем. Державна Дума та Рада Федерації ухвалили договір про приєднання Криму до Російської Федерації та федеральний закон про створення у складі РФ двох нових суб'єктів – республіки Крим та міста федерального значення Севастополь, які були підписані Путіним вже 21 березня.

Говорячи про підписання згаданого договору, варто проаналізувати рівень законності та повноваження вказаних осіб щодо правомірності підписувати подібний договір. Найбільш кричущим у правовому контексті порушенням є те, що від Севастополя документ підписав «народний мер» Олексій Чалий, громадянин Росії, обраний на цю посаду на мітингу (наскільки об'єктивним може бути обрання мера на мітингу у місті, чисельність населення якого на 1 грудня 2013 р. складало 385700 осіб?). До того ж, відповідно до діючої на момент його обрання Конституції такої посади в Севастополі не було. Для організації відповідних дій щодо захоплення влади у Севастополі, ним було організовано надходження на підконтрольні йому розрахункові рахунки благодійної організації “35- Берегова батарея” коштів на суму 23,9 млн. грн. від резидентів Російської Федерації. Ці дії, за повідомленням

прес-центру Служби безпеки України, класифікуються як такі, що спрямовані на насильницьке повалення конституційного ладу України [15].

Не менш скандальним є підписання документу Сергієм Аксьоновим, якого 27 лютого 2014 р. незаконно обрали прем'єр-міністром української адміністративно-територіальної одиниці в будівлі, захопленій російськими військовими, без присутності преси, без узгодження його кандидатури з центром, без відеофіксації засідання (яке могло б підтвердити наявність кворуму та реальний результат голосування) [6]. Угоду з президентом Путіним підписав також Володимир Константинов [1], як голова Держради Республіки Крим, хоча згідно з Конституцією України такі повноваження є лише у Верховній Раді Автономної Республіки Крим. До того ж жодний із вказаних осіб не мав повноважень щодо підписання угод стосовно державної приналежності вищезгаданих територій.

166

На наш думку, при аналізі історичних подій, найскладнішим аспектом для дослідників є з'ясування мотивацій, якими керувалися політичні сили, здійснюючи ті чи інші політичні кроки. Якщо проаналізувати різні точки зору дослідників, головним чином викладених у російських ЗМІ, можна знайти три можливих пояснення, а саме:

Перше пояснення полягає у тому, що грубе втручання Росії в українській кризі мало за мету завоювання Криму, як своєрідної «помсти за Косово». Ця інтерпретація означала б, що, захопивши Крим, Путін створив певний «баланс поваги», і що згодом цей крок буде розглядатися як «симетрична відповідь» і життя буде продовжуватися. Тобто, ця інтерпретація не передбачає необхідність розв'язати холодну або гарячу війну із Заходом. Мова йде лише про відновлення втраченого статус-кво.

Друга інтерпретація припускає, що «українська стратегія» Росії є свідомою спробою розв'язати нову війну із Заходом, і Криму відводиться роль приводу до такої війни. Таким чином, у цьому випадку метою є перегляд результатів Другої світової війни, державних змін 1991 р., а також ролі і місця міжнародних організацій. Тобто, започатковано нову еру, у якій революція є лише політичним засобом відмови від моделі «процедурної демократії» та створення ситуації невизначеності.

Третя інтерпретація пояснює втручання Путіна в українську кризу лише як привід для зміни власної системи влади. Використовуючи українську кризу, Путін намагається організувати профілактичну зустрічну революцію всередині російської еліти (опозиція була значною мірою знищена в 2013 р.). При цьому, основна мета полягає у створенні ситуації невизначеності, привласнивши собі право її ініціатора без уявлення про те, чим ця гра може закінчитися [7].

Не випадково згодом, 22 липня 2014, під час проведення засідання Ради безпеки РФ, на якому розглядалося питання суверенітету та територіальної цілісності, було легалізовано своєрідне «політбюро», якою стала Рада безпеки. Для легалізації нового екстраконституційного порядку і його пояснення російському обивателю необхідно було розробити відповідну доктрину, в основу якої мало бути покладено суверенітет і територіальна цілісність. Поняття «суверенітету» – центральна ідеологема політичної доктрини, сформульованої Путіним і групою його однодумців, які вийшли з пізньорадянського КДБ. Пріоритетність суверенітету, згідно з цією доктриною, неявно, але абсолютно недвозначно протистоїть тій доктрині, що «зруйнувала» Радянський Союз і яка була пов'язана з пріоритетом прав людини, – доктрині пріоритету прав людини.

Загальна картина виглядає такою: у світі є сили (зрозуміло – США), які прагнуть зруйнувати всі інші суверенітети, щоб підпорядкувати їх своєму пануванню. У цій ситуації збереження суверенітету є основною справою нації та головною і винятковою відповідальністю уряду. У прагненні зруйнувати «чужі» суверенітети США використовують реальні внутрішні проблеми країн, спираючись на «так звану м'яку силу», неурядові та інші подібні організації, фінансуючи і готуючи «так звані кольорові революції», які прирівнюються, таким чином, до державних переворотів [10].

Водночас, відбувається офіційна зміна тлумачення історії. У цій ситуації дискурс реальної політики поступається міфу, героїзму, героїчному самогубству, «фатуму». На жаль, ми є свідками радикальних змін і серед російської громадськості, в якій реваншистські ідеї великою мірою підтримує середній клас з досить високим рівнем освіти та фінансового стану [7].

Як бачимо, Путін не задовольнився лише анексією Криму і намагається розширити вторгнення російських сил і в інших регіонах України. Можемо припустити й іншу мотивацію. Якщо уявити, що Путін готуватиметься до великої війни із Заходом, зростають потреби Росії у зброї. До цієї думки нас спонукає кількість і характер російських державних замовлень ВПК. Великою мірою забезпечення такого замовлення, як і інших, багато у чому залежить і від військово-промислового комплексу України [2]. Якщо Україна реально зблизиться із ЄС та НАТО, це завдання може опинитися під загрозою. Географічно зона розташування більшості підприємств ВПК України, з яким Росія пов'язує свою стратегічну доктрину збігається із зоною нестабільності, тому і у цих областях можуть бути створені умови для легітимізації їх анексії за кримським сценарієм [9]. Зауважимо також, що зона російської агресії співпадає з українськими запасами скрапленого газу.

168

Скупченню російських військ на кордонах України, на нашу думку, відводиться також певна роль, насамперед у відвертанні уваги від дій російських спецпризначенців у південно-східній частині України. Вже кілька місяців в Донецькій та Луганській областях ведуться запеклі бої українських військових із сепаратистами, яких російська сторона неприкрито підтримує живою силою та технікою, а в останній період ще й безпосередніми артилерійськими обстрілами з території РФ.

Ці дії є продовженням тих, що були під час вторгнення до Криму. До 25 травня 2014 р. вони були спрямовані на перешкоджання проведенню в Україні президентських виборів, намагаючись переконати своїх симпатиків у тому, що нове керівництво в Києві не може забезпечити порядок і безпеку в країні і що єдиним законним правителем є В.Янукович. Адже саме він може забезпечити вступ України до Митного союзу і майбутнього Євразійського союзу. Після виборів російська риторика щодо України майже не змінилася. Намагання Путіна запропонувати нам федералізацію України, через яку, завдяки потужному російському лобіюванню у південно-східній частині України, ця частина України може стати своєрідним якорем, який буде гальмувати її рух до ЄС і НАТО йдуть поруч із іншими заходами, спрямованими на політичну та економічну дестабілізацію України.

Таким чином, російське вторгнення до Криму, згідно із міжнародним правом, є актом агресії. Ці дії, а також активна російська підтримка сепаратистів у Донецькій та Луганській областях підривають основи системи світової безпеки, сформованої після Другої світової війни. Водночас РФ демонструє недієздатність цієї системи, адже агресором стала країна, яка, в обмін на відмову України від свого ядерного потенціалу, взяла на себе обов'язки бути гарантом її безпеки. Слід зазначити, що у згаданому вище документі щодо визначення агресії (ст. 5) підкреслено, що жодні міркування політичного, економічного, військового або іншого характеру, не можуть слугувати виправданням агресії і що агресивна війна є злочином проти міжнародного миру, має спричинити міжнародну відповідальність і що ніяке територіальне придбання або особлива вигода, отримані в результаті агресії, не є і не можуть бути визнані законними [4].

США та країни Європи послідовно засуджують агресивні дії Російської Федерації. Зокрема, 16 липня 2014 р. у Брюсселі на прес-конференції після завершення засідання Європейської Ради, Президент Європейського парламенту Мартін Шульц заявив, що територіальна цілісність України не є предметом для переговорів. Анексія Криму була незаконною, це були дії проти міжнародного законодавства, здійснені державою, яка є постійним членом Ради безпеки ООН і яка має захищати міжнародний закон, а не порушувати його. Ми повинні засудити незаконну анексію Криму і прийняти рішення про застосування подальших санкцій [14]. Зазначені країни вдаються також до певних санкцій політичного та економічного характеру щодо Росії. Проте, окремі санкції країн ЄС та США щодо Росії іноді видаються нам недостатньо ефективними. Невживання достатніх заходів з боку цивілізованих країн світу (у першу чергу США та Великобританії, які також є гарантами нашої безпеки) призведуть до стрімкої гонки озброєнь, у тому числі до нарощування ядерного потенціалу, а це, у свою чергу, – до зменшення безпеки на регіональному і глобальному рівнях.

Джерела та література:

1. Аферист Константинов и Гоблин Аксенов. Украинские журналисты сняли видеосюжет о правителях Крыма // <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3321222-aferyst-konstantynov>

y-hoblyn-aksenov-ukraynskye-zhurnalisty-snialy-vydeosuizhet-opravtyeliakh-kryma.

2. Воронов В. Славянское братство по оружию. И деньгам.– Совершенно Секретно // http://lb.ua/news/2014/03/19/259940_klyuchey_ponimaniyumotivov.html?

3. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_006

4. Конвенція «Определение агрессии» (Утверждено резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи ООН от 14 декабря 1974 года) // http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml#a

5. Международные отношения и внешняя политика СССР (Сборник документов) (1871-1957гг.). – М.: Изд-во ВПШ при ЦК КПСС, 1957. – С. 93-94.

170 — 6. Морозов А. Консервативная революция. Смысл Крыма // Общество. – 2014. 17 марта.

7. Ноти протесту МЗС України №№ 610/22-123/1-615 та 414/22-120-354 від 28.03.2014 р., надіслані на адресу МЗС РФ // https://www.google.com.ua/?gfe_rd=cr&ei=seQzU5O2NKuB4ATqiYDAAw#q

8. Один из ключей к пониманию мотивов Путина / Институт Горшенина // LB.ua. Избранное для всех. – 2014. – 19 http://lb.ua/news/2014/03/19/259940_klyuchey_ponimaniyu_motivov.html? Рогов К. Доктрина суверенности: какие тактические и стратегические задачи решает Путин // <http://www.forbes.ru/mneniya-column/vertikal/263545-doktrina-suverennosti-kakie-takticheskie-i-strategicheskie-zadachi-re>

9. Россия оскандалилась с медалью «За возвращение Крыма» // <http://uainfo.org/yandex/312032-rossiya-oskandalilas-s-medalyu-zavozvraschenie-kryma.html>

10. Такого “удара” от Украины Россия не выдержит! Крым вернётся на родину // <http://abc-news.ru/27/news/2845101.html>

11. Справжня явка на референдумі в Криму становила 30-50% – документ // <http://www.gazeta.lviv.ua/news/2014/05/01/28481>.

12. Территориальная целостность Украины не является предметом для переговоров, - глава Европарламента // http://sensor.net.ua/news/294092/territorialnaya_tselostnost_ukrainy_ne_yavlyaetsya_predmetom_dlya_peregovorov_glava_evroparlamenta?

13. У СБУ розповіли, як “народний мер” Чалий отримував гроші на захоплення Севастополя // <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1508463>

14. Михельсон А. По прозвищу “Гоблін”: кому поручено отдати Крим Путину // <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2014/03/15/7018918/?attempt=1>.

15. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про використання силами та засобами Чорноморського флоту Російської Федерації повітряного простору України та повітряного простору над акваторією Чорного моря, де відповідно до міжнародних угод відповідальність за безпеку польотів та організацію обслуговування повітряного руху покладена на Україну // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_254.

16. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/643_359

17. Actul final de la Helsinki al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa // Năstase A. Documente fundamentale ale dreptului internațional și al relațiilor internaționale. – Vol. 1a. – P. 131.

18. Carta Națiunilor Unite // Năstase A. Documente fundamentale ale dreptului internațional și al relațiilor internaționale / Ed. Frailich R. 2 vols. Vol. 1a. – București: Asociația Română pentru Educație Democratică, 1997. – P. 52.

19. Hakman S. Fratele-i la poartă: Invazia Federației Ruse în Crimeea și prevederile dreptului internațional // Geopolitica. Revista de geografie politică, geopolitică și geostrategie. – Anul XII. – Nr. 54-55 (1/2014). – P. 61-66.